

և տեսիր. աւերակք զարմանադործ
Գարագալէի կ'ամբառնան իրենց յան-
գուգն ստուերական ժրագիրը. մինչ
անդին ի խորս տեսարանին՝ հոկայա-
կան ձոյն Մ'Ասեաց՝ կամաց կամաց կը
փարատէ ու կը պարզուի վարդապոյն
գոյորչեաց փառաւորութենէն. թեթեւ
են օղք. երկինք դեռ ևս տօգոյն կա-
պոյտ, բայց այնչափ ջինջ և մաքուր,
որ կը փութամ մէկէն ճամբայ ելնել,
որպէս զի կարենամ ժամ մը աւելի
վայելել այդ քաղցր զովութիւնը, որ
աւանդ, խիստ սակաւատե է:

Ժամը հինգին՝ առանց սրտի ցաւ
զգալու, հրաժեշտի ողջոյնս կուտամ
Գարագալէի չափարաց և իրենց խեղճ
ու անարգ որջին, որ ամենէն աւելի
տխուր յիշատակներէս մէկն է, ու կա-
րաւանը կը սկսի յառաջել հիւսի-
սային արեւմտեան ուղղութեամբ. դեռ
չաւարտած քարայտակ ուղիէ մը,
որ կը կտրէ քարակարկառ բլուր մը:
Երասխայ ափանց վրայ՝ ի ծայր
ընդարձակածաւալ դաշտին ուր կը

բարձրանայ Գարաբալէ, կը տեսնուի
գեղեցկապէս՝ աստիճանեալ և բոլորչի՝
հին քաղաքն Սուրմալու. Բոլոր դաշտը
լի է ոչ այնչափ հետաքննական աւերակ-
ներով, բայց ցուցընելով միանգամայն
թէ ժամանակաւ բազմամարդ բնա-
կութեան տեղ եղած պիտի ըլլայ:

Հազար հարիւր տասն մետր բարձ-
րանալէն յետոյ, կը սկսի ամենարագ
վայրէջքն ի կողք. կարմիր ու կապ-
տապոյն կրախառն կաւային՝ կարգէ
գուրս սահուն հողոյ մը վրայ որ կ'եր-
թայ կը խառնուի ջինջավաշայի աղի
ու տղմուտ ջրոցը հետ: Բայց վեր-
ջապէս յարգարուն ճամբայ մը կ'ա-
ռաջնորդէ կը տանի զմեզ մինչ ի կողք,
և յարգանքը կ'ողջունեմ մեծարանաց
արժանի աղի լեռը: Բայց հոն ալ պի-
տի չկարենանք բնակութեան վրաննիւ
կանգնել, զի հանքին վերատեսուչը կը
պնդէ որ իւր տունն իջնենք: Մաքուր
և բանուկ օդ ունեցող սենեակ մը կը
ցուցընէ, ուր կը ձգուին ու պատրաս-
տուին մեր սնկողիներ:

(Շարացարեկ)

ՀԱՆԴԵՍ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԽԱՂԱՄՈԼ

(Տես յ'էջ 511)

ՏՅՈՒՆ ԻՆՆԵՐՈՐԻ

Հրանդ և Սեպուհ

Հրանդ. — Ախ... (զոգոյնդալով
կ'իյնայ արողի մը վրայ հանգչեալ) ...
ինչ էր լսածս... ինչ տեսածս... երա՞ղ
է... աչքերս բան չեն տեսներ... ծնկուր-
ներս դիւ վեր չեն բռներ... (կը մնայ կիս
մարած քրեռքեան մէջ):

Սեպուհ. — Սմբատ... սիրելի Սմբա-
տ... անմեղ Սմբատ (կահանաձայն կու
լայ՝ սեղանի մը վրայ խոնարհած):

(Քանի մի մանրերկրորդ լսոտրիւն եւ լաց)

Հրանդ. — (Ոտք ելլելով) Սմբատս
քո՞ղ կը դատապարտուի... ո՛հ, չէ՛. ան-
հարին բան է... մեծ գաւ մը ծածկուած
է... ո՛հ, ինչպէս, ինչպէս իմանամ...
Աստուած արդար, օգնէ ինձի... Այս ե-
րիտասարդ չեմ՝ ճանշնար ալ է, բայց քիչ
տաջ ինքն՝ ըստ որ Սմբատի բարեկամն
եմ. ուրախացաւ՝ երբ յայտնեցի որ Հրանդի
մահաւան ծանուցագիրն ստաւ է հիմա ալ կու
լայ անմխիթար Սմբատի բռնուելուն վրայ,
Սմբատի անմեղութիւնը փերզուրնաւոր... ու-
րեմն Սմբատի մտերիմ և ճշմարիտ բարե-

կամն է, ինծի պէս կր սիրէ Սմբատը, ե
ես կրնամ իրեն վրայ վստահանալ, ինչ
զինքս յայտնել իրեն միայն, որ մէկտեղ
աշխատինք Սմբատի ազատելու և ստոյգ յան
ցատրը գտնելու... ինծի տեղեկութիւն
պէտք է՝ թէ ինչ գողութիւն եղած է բան
կէն, ո՞վ է այն Մուշեղը՝ որուն քով Սմբ
ատի նամակը գտնուեց է, քիչ նամակ է
այն... զուցէ իմ մահուանս ծանուցագրին
պէս շինուած է... ո՛հ, սոսկալի մտածու
թիւն... Գարեգինն ու Բաբոն շինած ըւ
լան... ոտքէս դուրս կը գողտմ... պէտք
է, պէտք է շուտով իմանամ... (կը մտած
նայ առ Սեպուհ, որ խորին ցառց եւ հեծե
ծանց մէջ ընկղմած է, եւ մեղմով ուսը ծե
ծելով՝ կ'ըսէ) Տղան, բարեկամ... :

Սեպուհ. — (Չգատառանայով) Ո՛հ,
դ՛ուր էք, պարոն... :

Հրանդ. — Տո՛ւր ինձ ձեռքդ... ա
րի... նայէ՛ երեսս... զիս կը ճանչնաս... :

Սեպուհ. — Ներեցէք, պարոն, զքեզ
չեմ՝ ճանչնար... արդէն ըսիք որ զուք բա
ղուցի էք... :

Հրանդ. — Ես բաղուցի չեմ, բարե
կամ. ես Բագուէն եկած եմ... և տեսայ
որ դուն Սմբատին ճշմարիտ մտերիմ բարե
կամն ես... տեսայ որ դուն Սմբատի նը
ման ազնիւ ու բարի սիրտ մ'ունիս... Ինչ
է ահունդ, տղայ... :

Սեպուհ. — Սեպուհ է, պարոն. այո՛,
կը սիրեմ ես Սմբատը եղբարս պէս, մէկ
տեղ դարոցի ընկեր եղեր եմք, և ուխտել
ենք իրարու մինչև արիւն թափելով՝ մէկ
մէկու պաշտպան ըլլանք... և ահա ծա
մանակը որ ցուցնեմ... :

Հրանդ. — Ո՞վ է քու հայրդ, երի
տասարդ... :

Սեպուհ. — Ռոստովցի վանառականն
Սուրեն վարդանեան... :

Հրանդ. — Ազնիւ հօր՝ ազնիւ որդի...
ուրիշ բան կարելի չէ... այո՛, Սուրեն
հայրդ ինծի լաւ ծանօթ է, ժամանակաւ
իմ պաշնկերս ու բարեկամս եղած է...
Իսկ հիմա նորա որդին՝ դուն Սեպուհ՝ Սմբ
ատի բարեկամն ես... որ քեզի պէս լաւ
ու ազնիւ տղայ մ'է և հայր մ'ունի որ

զինքը շատ կը սիրէ... բայց, ո՛հ, ափ
սոս, իրեն անմահ և իր հօրը սիրոյն ա
նարծան որդի մ'ալ ունի, որ... (երեսը
ձեռքերով կը ծածկէ ու կը հեկեկայ)... ան
գութ Գարեգին... անգութ... :

Սեպուհ. — Բայց դուն, պարոն, կու
լաս... այլապէ՛ս ես... :

Հրանդ. — Ո՛հ Սեպուհ, ալ չեմ
գիմանար... սիրտս չի կրնար համբերել...
ալ չեմ կարող կեղծել... արի՛ իմ գիր
կրս... ես Հրանդն եմ, Սմբատի հայրն եմ... :

Սեպուհ. — Ո՛հ, Աստուած, քիչ կը
լսեմ (կը գրկախառնուի) :

Հրանդ. — (Քանի մի մանրորդ գրկա
խառնուած անխօս մնալէ վերջը) Այո՛,
Սեպուհ, ես Գարեգինի և Սմբատի հայրն
եմ, Հրանդն եմ, որը մեռած հուշակած
են... իմ գէմքս, ձայնս ու հազուստս կեղ
ծեալ են... յետոյ պատճառը կ'իմացնեմ
քեզի... Բայց հիմա դեռ ես կեղծուած
պէտք է մնամ. միայն քեզի հարկ եղաւ որ
ինքզինքս յայտնեմ, որ քու գործակցու
թեամբդ Սմբատս փրկեմ... ո՛ր գիտէ ինչ
պիտի ահաւոր դժբախտութիւնէ մը... (չոստ
կու լայ) :

Սեպուհ. — Աստուած արդար և զը
թած, շնորհակալ եմ քեզի... քու գիտու
թեանդ և արդարութեանդ տառաջին պայծառ
նառաջալից սկստու փայլիլ Սմբատին վրան...
ծագէ քու արդարութեանդ ու ճշմարտու
թեանդ ամբողջ արեւը, և փարատէ մեր օրը
տէն տխրութեանց, տարակուսանաց, սոց
ու խաւարի ամպերը :

Հրանդ. — Ամէն... :

Սեպուհ. — Թո՛ղ ուրեմն, պարոն
Հրանդ, հայր իմ, (ներէ որ ես զքեզ հայր
կոչեմ) թո՛ղ որ վազեմ եղբօրս Սմբատին
իմաց տամ, աւետեմ... :

Հրանդ. — Հանգարտէ՛, որդեակ իմ
Սմբատին այո՛ դուն պէտք է իմաց տաս,
աւետես իւր հօր ողջ լինելը և գալուստը...
Բայց ինծի ամենակարեւոր է քանի մը տե
ղեկութիւններ ունենալ, զորս դուն միայն
ինծի կարող ես տալ... :

Սեպուհ. — Պատրաստ եմ, պարոն
Հրանդ :

Հրանդ. — Ո՛վ և Մուշեղրի,
Սեպուռն. — Հօրեգործորդիս է, ամեն-
ազնիւ երիտասարդ մի:

Հրանդ. — Ի՞նչ գողութեամբ ամբաս-
տանուած է:

Սեպուռն. — Ինքն Ազովսիքի Բանկին
գանձապահի գրասենեկին մէջ պաշտօն ու-
նէր. նոյն պաշտօնատեղէն չի գիտցուի
ինչպէս վերցուցեր են 3000 մանկի տւ-
րութեան թղթադրամներ...

Հրանդ. — Տերութեան թղթադրամ-
ներ. Սեպուռն թղթադրամներն բանկին հա-
շուեմասենին մէջ պաշտօնապէս նշանակուած
էին իբրեւ մուտք աւօրեայ, ակիսագրի ձեռ-
քով կարելի էր մէկ գործ տեսնել...

Սեպուռն. — Ի հարկէ, անհրաժեշտ
եղած պիտի լինին... այո՛, կը յիշեմ,
Սմբատն ըսաւ՝ որ հաշուետետրին մէջ Մու-
շեղը ցուցեր էր նշանակուած՝ 30 հառ 100
աւուրինոց թղթադրամներ:

Հրանդ. — Ուրեմն յուսոյ նշող մ'ու-
նինք թէ Մուշեղն և թէ՛ Սմբատը արդա-
բացներեղ և ստոյգ գողը երեան հանելու...

Սեպուռն. — Չեմ իմանար ի՞նչ յոյս
կրնանք ունենալ այդ բանէն...

Հրանդ. — Մեծ յոյս, և եթէ Աս-
տուած յաջողէ՝ նաև ապահովութիւն... Լսէ՛
ուրեմն. Ես չեմ կարող գետ ինքզինքս յայտնի
ընել ումեմու. դեռ պէտք է ուշ կամ շուտ՝
իբրեւ անձանթ ներկայանամ՝ Գարեգինին,
դեռ պէտք է վերջնական փորձ մ'ալ ընեմ՝
զինքը խնդրի բերելու, որ ես ալ իմ վեր-
ջին ընելիքս որոշեմ, յոյս ունիմ որ Աս-
տուած ինծի յաջողութիւն տայ վերջապէս
լուծելու կալըղցընելու իրեն քարացած սիր-
տը. յարմար ժամանակին կը ապաստմ ինք-
զինքս Գարեգինին յայտնելու, Բայց դուն
կրնաս իմամ, Սեպուռն, երթալ բանտը Սըմ-
բատին մօտը և իմաց տալ իրեն իմ ո՛վ
լինես, որպէս զի միտխարուի ու քաջաւե-
րուի Յետոյ գնաւ (Պքսոճին—սուղը, և պահան-
ջէ որ ցուցնեն քեզի՝ դողցուած թղթադրա-
մներու պաշտօնական հաշուետետրը, Բանկի
օրէնքը կը պահանջէ՝ որ իւրաքանչիւր թղթա-
դրամի՝ որ կը ստացուին հաշուի մէջ՝ նաև
ստուգարանական յայտարար թուանշաններն

ալ գրուին հաշուցքի մէջ, ինչ որ ամէն մէկ
թղթադրամի վրայ գեմ առ գեմ՝ տպագրուած
կը լինի, որով թղթադրամ մի՝ ուրիշ թըղ-
թադրամի հետ չի կրնար միացուիլ կէս կէս
կտրտելով կամ խարկախելով: Դուն օրինա-
կէ՛ նախ այդ 30 հառ 100 աւուրինոց թըղ-
թադրամներու յայտարար թիւերը, յետոյ գնա
ստիկանութեան տեսչին մօտը, և իրեն
յայտնէ եղած գողութիւնը (եթէ չէ կտր),
և խնդրէ փրկէն (խոստանալով գաղտնի բա-
րեկամական հատուցում մը) որ քաղքիս ա-
մէն զրամախոսներուն և վաճառականներուն
մօտ և նշանաւոր շուկայից մէջ քննել տայ
ու տեսնէ թէ այդ յայտարար թիւերն ա-
նցոյղ թղթադրամներն որո՞ւն մօտ կը գրու-
նուին: Անշուշտ 30 հառէն գէթ մէկ հառը
կը գտնուի Աստուծով. հետեւաբար քննելով
թէ ի՞նչպէս ձեռքէ ձեռք հասած են՝ կը
հասնուի այն անձին որ գանոնք գողցեր է
ուղղակի Բանկի հաշուետենեկէն, Մուշեղի
մօտէն... Ես բնաւ չեմ տարակուսիր որ
Սմբատի անուամբ շինուած և առ Մուշեղ
դրուած և կամ Մուշեղի մօտ գտնուած
կեղծ նամակն ալ՝ բուն փողերը գողացողին
հնարքն ըլլայ... Աստուած թող օրհնէ քու
շանքդ ու աշխատութիւնդ... հայրենի օրհնու-
թիւնս կու տամ քեզի... Խռիր, որդեակ
իմ, թռիր, ժամանակը կարճ է... բայց
դուն կու լսու, որդեակ իմ...

Սեպուռն. — Ա՛խ, հայր իմ, սրտիս ու-
րախութեան կուլում... արցունքներս ձայնս
կը խղզեն... տո՛ւր ձեռք համբուրեմ և լծու-
չիմ...

Հրանդ. — (Կը հաւերուէ Սեպուռնի
ճակատը. Սեպուռն կը մեկնի):

ՏԵՍԻՆԻ ՏԱՄԱՆԵՐՈՐԿ

Հրանդ. — Բայց... ստիպել մտած-
մունք մը միայն զիս կը տանջէ, կը զար-
հուրեցնէ... Գարեգին պարտքերու առկ
ընկղմած է, շատ տեղերէ փոխառութիւններ
ըրած է, և որչափ գիտեմ Սմբատի գրած
նամակներէն՝ այս օրերս Զատու Պապայի
պէտք է մեծ գումար մը հատուցանէ... իսկ
երբոր ձեռքը փող չունի... երբոր քոյրը ու-

որ զինքը հեռացրնեմ, բայց անկարելի եղաւ. բոտ թէ համբերութիւնս երկայն է՝ կը սպասեմ Գարեգինի տուն գալուն: Ճարս հաաաւ, թողուցի զինքն այնտեղ ու հեռացայ՝ որ յուսահատուելով ինքն ալ երթայ կորսուի... և ահա կէս ժամէ մը վերջը լսեցի՝ որ Սմբատը զիս կանչեց. գնացի՝ ինչ տեսնեմ, Սմբատն ու Սեպուհը անծանօթին հետ կը փափային չիմացայ ինչ բան... բայց Սմբատ՝ Հրանդի՝ ձեր լուսահագի հօր մահուան անցեալ օրուան փոշուէն ընդունած ծանուցադիրը ցուցրնելով ինծի՝ սկսաւ ըսել որ իբրեւ թէ զուն Գարեգին և ես՝ մէկտեղ չինքեր ենք այդ թուղթը և թէ սուս է... վաղեցի ներս բանը քեզի յայտնելու, և ահա յանկարծ ներս մտան զինուորներ և Սմբատը բռնեցին տարին... Ճաացածը արդէն յայտնի է քեզի:

Գարեգին. — Վերջը անծանօթն ինչ եղաւ, Յարօ:

Եարօ. — Ձեմ գիտեր, ա՛լ անկէց վերջը զինքը չտեսայ... բայց ինծի այնպէս կ'երեւնայ թէ Սմբատ կ'ուզէր անծանօթին ձեռքով ձայն հանել որ Հրանդ ողջ է և թէ Հրանդի մահը սուս է. որպէս զի այս կերպով քու ազատութիւնդ արգիլէ, և իշխանութեանդ ու օրէնքի առջև ունեցած իրաւունքիդ չափ զնէ...:

Գարեգին. — Շատ հաւանական է, Եարօ, ըսածդ. բայց հիմայ արդէն բանտի մէջ ուրիշ բաներ, ուրիշ ցաւեր շատ ունի. այդ տեսակ փորձերէ ձեռք կը քաշէ...

Եարօ. — Սլո՛, Սմբատէն վախ չկայ, ա՛լ բան չէ կարող ընել, երկար քուն մը պիտի քաշէ բանտի մէջ... բայց ինծի շատ վտանգաւոր կ'երեւնայ պարոն Սեպուհը, ա՛մէն գործերը խառնողն ինքն է, Սմբատին կողմէն՝ մեր գործերուն լրատեմ մ'է...

Գարեգին. — Ճիշդ կ'ըսես, Եարօ. ես ալ այդ բանն անգործարձեր եմ... Ինչ ընելու է:

Եարօ. — Պէտք է կերպով մը սպաւ հովքընենք զմեզ իր սրտտես աչքերէն...

Գարեգին. — Իրաւ կ'ըսես... այսինքն՝ աչքերն այնպէս գոցել տալ՝ որ մէկ մ'ալ բան չտեսնէ...

Եարօ. — Ինչպէս... (չարտօրեան ծիծաղով մը):

Գարեգին. — Գաւաթ մը զինուղ մէջ՝ քիչ մը օրհնած աղ խառնելով՝ զինքը քանի մ'օրուան մէջ մաշելու չափ...

Եարօ. — Հասկըցայ, լաւ հասկըցայ... օովարականին պէս զինքը կը հրաւիրենք այստեղ իբրեւ ընկերութիւն ընելու, ու երբոր խաղաղացիներու զինի բաժնեմ, իրեն գաւաթին մէջ... թողէք ինծի... Ընելիքս գիտեմ...

ՏԵՍԻԼ ԵՐԵՎԱՆԻՆԻՐՈՐԻ

Գարեգին, Եարօ, Զնուտ-Պապա, Սաւիկն յատկականապետ, Երկու Զինուորք

Սատիկան. — (Դրսեն) Բացէք գուր (պինդ պինդ րակելով):

Եարօ. — Ո՛հ, գուր կը ծեծեն, արգեօք ո՛վ է... հարցընեմ...

Գարեգին. — Մէկ քիչ համբերէ՛, ո՛ գիտէ՝ չըլլայ թէ Զնուտ... սիրտս կը դաշայ... ծածկուի չէ կարելի...

Սատիկան. — (Դրսեն) Շո՛ւտ, բացէք, թէ չէ կը կտրեմ (քակելով)...

Գարեգին. — Եարօ, հարցուր ո՛վ է. սիրտս կը զբիզբիկայ:

Եարօ. — Ո՛վ ես զուն որ բանամ... պիշեր ատեն...

Սատիկան. — Տէրութեան սատիկանն եմ. բաց, թէ չէ ահա կը խորտակեմ գուր (կը սկսի հարուածել):

Գարեգին. — Ո՛հ, գուր կը կոտրեն... բաց, Եարօ, բաց... կտրուած եմ...

Եարօ. — (Ներսեն) Կամաց, կամաց... ահա կը բանամ...

Զնուտ. — Ահաւասիկ ինքը, պարոն սատիկանապետ... ահա այսքան ժամանակ փնտաւանիս՝ վերջապէս... (ցոացընելով գրարեգին):

Սատիկան. — Երեք չորս օր է, պարոն, զքեզ փնտելով հսկիս քաղուեցաւ... դուք այս Զնուտին պարտական էք 5750 մանէթ. ժամանակն անցեր է, կամ պէտք

է վճարէր և կամ ինձ հետ դատարանը
վնար ու բանդ մտնէր... ուրեմն շուտ, որոշ
լէ...

Գարեգին. — Պատրաստ եմ վճարե-
լու ռէր է մտնակա...

Ջոնաթ. — Շիտակն բեմ՝ տունը մո-
ցեր եմ. բայց ֆաս չունի. դու վճարէ փողս
և ես քեզի ստացագիր կու տամ:

Գարեգին. — Չէ, ես իմ մտնակս
կ'ուզեմ, ստացագիր չեմ ընդունիր. բեր
մտնակս՝ առ փողդ, երբ որ կ'ուզես եկ
առ...

Ուստիկան. — Յ, ես ժամանակ ու
կամք չունիմ, պարոն, երեք չորս օր քաղ-
ցած շան պէս փողոցէ փողոց ետեւդ դար-
ձեալ ման գալու: Ջոնաթի բռածն իրաւացի
խօսք է. ստացագիր կու տայ՝ որով մու-
հակ կ' ոչընչանայ, վերջը քեզի կը յան-
ձնէ... Իսկ դուն, Ջոնաթ, թէ չես ուզեր
հիմա փողդ առնել՝ որ հապի թէ պարտ-
քընտերդ գտեր ե'րբ՝ այն ալ քու զիտնալու
բանդ է, երբ որ զինքը գտնես արի՛ առ...
բայց ես ալ ետեւդ ինկած զինքը փնտռելու
կամք չունիմ թէ որ փախչելու ըլլայ. իմա-
ցա՛ր. ուստի հիմա կ'ուզես փողդ թէ յե-
տայ...

Ջոնաթ. — Ինչպէս թէ յետոյ, պա-
րոն ոստիկանապետ. այդ փողն քիչ փող չէ.
ամէն օր իրեն տոկոսն ունի. արդէն երեք
օրուան տոկոսը կորուսեր եմ, ինչպէս կըր-
նամ հիմայ այս վայրկեանիս չպահանջել:

Գարեգին. — Ուրեմն գրէ առ օր 3000
մանէթի ստացագիր մը, և ես մկէն...

Ջոնաթ. — Ինչ 3000 մանէթ, պա-
րոն Գարեգին, ես ամբողջը կ'ուզեմ 5750
մանէթ գրտմագլուխը՝ իրեն տասը ամսուան
շահերով... մէկանց կը պահանջեմ...

Ուստիկան. — Վճարէ ուրեմն, ինչու
կեցեր ես. ժամանակ չունինք... թէ ոչ...

Գարեգին. — Վճարեմ, պարոն...
(Կը հանէ թղթապանակը, կը համրէ 30
հատ 100 ստրիկնոց թղթադրամ, և յետոյ
ոսկիներ և արծաթ) Մնացած 1750 մա-
նէթին ալ նոր պարտամտնական տամ՝ շա-
հերը վրան դարնելով, ու շահուն շահն ալ
հաշուելով... զո՛ր չե՛ս, Պապա...

Ջոնաթ. — (Որոշ փողերը գրպանը
դնելով և ռսկի մ'ալ ոստիկանին տալով)
Առ այժմ այս փողերն ապահովենք. իսկ
մնացածին համար պարտամտնական տալուդ՝
կրնամ համաձայնիլ, բայց պայմանաւ մը...
Նախ այս ստացած փողերու քեզի ստացա-
գիրս տամ, և արաւասիկ (Կը գրէ, բարձ-
րաձայն ձեւերով առնէ մէկ քառերը) . « Ստո-
րագրեալս Պապա Ղեւի Գաւիթով կը հաս-
տատեմ իմ յատուկ ձեռացագրովս՝ որ այ-
սօր՝ 1898 թուին, զեկտեմբեր 27ին՝ ըն-
դունեցայ պարոն Գարեգին Հրանդով Աւե-
տեանէ՝ իրեն ինծի ունեցած պարտքի հա-
շուին 3000 մանէթ ոստաց տէրութեան
թղթագրամներ, այսինքն 30 հատ 100 մա-
նէթնոց թղթագրամ, և 1000 մանէթ ալ
ոսկի և արծաթ փող, ընդ ամէնն 4000
մանէթ: Կը ստորագրեմ և կը կրնքեմ...
Պապա Ղեւի Գաւիթով »... Այն քեզ ստա-
ցագիրս... Ուրեմն դուն ալ մնացած 1750
մանէթին պարտամտնական տուր ինծի՝ որ
զործերնիս լմինցընենք... ահա թուղթ,
ահա գրիչ...

Գարեգին. — Ախ... (կը գրէ):

Ջոնաթ. — Պարոն Գարեգին, փողերն
ինծմէ առած ոտենդ ախ չէիր քաշեր...
չէիր գիտեր որ առնողը պիտի տայ...

Գարեգին. — (Գլուխը շարժելով 'ի
նշան բարկութեան) ... Ահա... դեռ բան
մընաց...

Ջոնաթ. — Չէ, զո՛ր եմ, շնորհակալ
եմ... Հիմա, պարոն ոստիկանապետ, որ
Գարեգինն այս մտնակն ինծի տուաւ, պէտք
է թոյլունիս ռաքերը կապել որ չփախչի...
Գարեգին, որովհետեւ ինծի բաւ ծանօթ է
որ դուն այս վայրկեանիս և ոչ մէկ ուղղի
սէր ես. ունեցածներդ ու տունդ այսպիս
այնպիս գրաւի ես գրեր ու ամենեւին վարկ
չունիս, ուստի կրնաս ելլել փախչիլ օվ գիտէ
մը, ու իմ փողերս ալ պիտի կորսուին,
մէջ խաղան... չէ, պարոն, ես իմ գործս
պիտի կը բռնեմ որ վերջը չզղջամ... Գի-
տեմ որ դուն փող չունիս, բայց դա որ
նեղն ինկնա՞ս 'ի հորիկ կը գտնուին բարե-
կամներ՝ որ քեզի երաշխաւոր ըլլան... ես
իմ պործս ապահովցընել կ'ուզեմ, թղթի մի

վրայ գրուածը՝ առանց գրաւի՝ այնչափ աւարտով չէ... Ուստի զուր, պարոն Ոստիկանապետ, ինչպէս որ ձեզի հրամայուած է բարձրագոյն իշխանութենէն՝ ձեր պարտքը կատարեցէք՝ Գարեգինը բանտ առաջնորդելու, մինչև որ պատուաւոր երաշխաւոր մը գտնէ և կամ տեղէ մը մնացած փողն ալ ձարէ, վճարէ, ազատի... :

Ոստիկան. — Իրաւացի է... Զինուորք, պարտքերնիդ կատարեցէք. (Զինուորք կը բռնեն գփարեցիկն) :

Գարեգին. — Ո՛հ, կորուսած եմ... անխժաժ Զհուտ... :

Զինուոր. — Գարեգին, զիս մի՛ անխժեր, խաղալի անխժէ՛ որով փողերդ կորսընցուցեր ես... ես քեզի լաւութիւն ըրի փոխ աւելով... :

Ոստիկան. — Երթանք... (Հրանդ ընդունաւ կը մտնէ՝ միևնչեւ գուռը կը բացուի) :

ՏԵՍԻՆ ԶՈՐԵՔՏԱՍԱՆՆԵՐՈՐԻ

Առաջինըն և Հրանդ (յանձնաթիւ)

Հրանդ. — Ո՛հ, ինչ կը տեսնեմ... :

Ոստիկան. — Ոչինչ, պարոն. խաղացող մը պարտքերու տակ ինկած է՝ բանտ կը տարուի. սովորական բան է :

Թաւրո. — (Ժամուկ. — Ճիշդ այս սեւ ագաւար պակաս էր, այն ալ վրայ հասաւ)... Պարոն Գարեգին, այս է այն անձանթ մարդը՝ որուն վրայ քեզի խօսեցայ քիչ առաջ :

Գարեգին. — Ո՛վ էք զուր, պարոն, ես զձեզ չեմ՝ ճանչեր... :

Ոստիկան. — Խօսակցելու ժամանակ չէ, երթանք... :

Հրանդ. — Ներեցէք, պարոն ոստիկանապետ... եթէ Գարեգինը միայն պարտքերու դիմաց բանա կը տանիք, գուցէ իմ ներկայութիւնս կարենայ այդ պարտքերու վճարումն ընել... սրբան փող է պարտքը... :

Զինուոր. — Տոկոսներով հանդերձ 2030 մանէթ տալիք կայ... :

Հրանդ. — Շատ լաւ (հանկելով քսակ մը)... պարոն Գարեգին, լաւ ժամու վրայ հասեր եմ՝ բանա մտնելու նախապիշէն

զբեզ ազատելու համար... ահա քեզի 4200 մանէթ՝ որ քեզի կը վերաբերի. խնդրեմ ստացագիր մը տո՛ւր որ այդ փողն հասաւ քեզի... :

Գարեգին. — (Ազատեցելով զինուորաներէն) Երազ կը տեսնեմ... բարեկամ, զուր ո՛վ էք որ այս մեծ բարերարութիւնն ինծի կ'ընէք... ես զձեզ տեսած չեմ... :

Թաւրո. — (Ժամուկ. — Ո՛հ, ազաւ կարծածս աղանի եղաւ, ինչ լաւ մարդ...):

Հրանդ. — Դուն զիս չես տեսած, Գարեգին, բայց ես զքեզ քու տղայութեանդ ժամանակէն տեսեր եմ... ես քու Հրանդ հօրդ ծանօթ մարդ եմ. իրեն հետ վաճառականութիւն ըրած եմ երկար տարեմ... իրմէն քովս աւանդ թողուցած դրամ կար, առանց թղթի ու զրի, որովհետեւ իրարու վրայ վստահութիւն ունէինք... բայց ինծի ըսի որ հիմա ինքը Բագուի մէջ մեռած է... ոստիկ այս փողն արդարութեամբ իմ մօտս պահել շարենալով՝ պէտք է որ իւր որդւոյն յանձնէի... ուստի ըրածս բարեւարութիւն չէ՝ պարտք է, և այս փողն ալ իրաւամբք քեզի կը վերաբերի, ա՛ռ... :

Գարեգին. — Ո՛վ պաշտելի բարեկամ, առաքինի մարդ... ներեցէք (կը հակոտարի յի ոտրախոսութեամբ Հրանդի ձեռքը փողն ընդունելով)... Ա՛ռ ուրեմն անգովթ, ազա՛հ, անիրաւ Զհուտ (կը համարէ քսակէն մնացորդ պարտքը) ա՛ռ մնացած փողդ. ես սուր պարտամուրհակս (կ'առնէ) և կորուսէ չքացիք առկէս ալ, տնէս այ... (կ'ելլեն Զինուոր, Ոստիկանապետն և Զինուորք) :

ՏԵՍԻՆ ԶՆԳԵՏԱՍԱՆՆԵՐՈՐԻ

Հրանդ, Գարեգին, Թաւրո

Գարեգին. — Հրամեցէք, պարոն, հրամեցէք նստէք, ոտքի վրայ մի՛ մնաք... ներեցէք որ այսպէս շփոթ վայրկեանի մը մէջ... (արքա հրամայեցելով) :

Հրանդ. — Նեղութիւն մի՛ քաշէք, պարոն Գարեգին... մարդկութիւն է, երբեմն զէպքն այնպէս կը բերէ... :

Գարեգին. — Ա՛յո, զիպաւածով քովս

պարտաստ զրամ՝ չկար պէտք եղածին չափ, որովհետեւ եղածով պարտաւորութեանս մէկ մասը տուեր և ստացադիրն առեր էի, ա՛հա (կը կարդայ) « 3000 մանէթ՝ այսինքն 30 հաս 100 ուռլինոցներ տէրութեան թըղ-թաղրամ և 1000 մանէթ ալ օտկի ու աւ-ծաթ. ընդ ամէնը 4000 մանէթ » . . . այսչափ փող մօտս պատրաստ կար տուեր էի . . .

Հրանդ. — (Ծածուկ. — Ո՛հ, ինչ կը լսեմ. . . ալ ապրակոյս չի միտք, 30 հաս 100 ուռլինոց թղթաղրամ. . .) :

Գարեգին. — (Անբնիմա ճախընթաց խօսքը շարունակելով) կը մնար միայն 1750 մանէթ՝ որ իզէն բռնած կը պահանջէր այդ անսխալան Զուտը, և իբրեւ թէ ես փախչող ըլլամ՝ բանդ կ'ուզէր ձգել տալ զիս ու եւրախաւոր առնել . . . (Դուռը կը զարնուի) Յարս՝, դուռը կը զարնեն, բաց . . . բայց շատ շնորհակալ եմ որ բախտս զենց հասուց և զիս մեծ նախառնիքէ մ'ազատեց ձեր ձեռքով . . . Ո՛հ, բարեկամներս են . . .

ՏԵՍԻԼ ՎԵՇՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

Հրանդ, Գարեգին, Թաթո, Ներսէս,
Ալուտ, Տիրան, Հրահաւտ

Գարեգին. — (Ոտք կ'ընէ, մի առ մի քնք կը սեղմէ, արքա կը հրակցընէ) բարի եկաք՝ պարոն Ներսէս, պարոն Ալուտ, պարոն Տիրան, պարոն Հրահաւտ . . . հրամեցէք նստէք . . .

Ներսէս. — Շնորհակալ ենք, պարոն Գարեգին, նեղութիւն մի կրէք . . . շատ ուրախ ենք որ զենց առողջ կը գտնենք . . . երեք չորս օր է որ կը հաքցընէինք Յարցի ձեր առողջութեան մասին . . . կ'ըսէր օր հիւանդ էիք, և ձեր մօտ տեսութեան գալն արգիլեր էր բռնիլը՝ որ ձեր հանգիստը չըխանդարուի . . . հիմա ուրախ ենք որ քաջաւորով էք . . . Արցեօք ձեր մօտ նստող պարոն ճանչնալու հաճութիւնը կարող ենք ունենալ :

Գարեգին. — Պարոն ինձ ալ անծանօթ էր քիչ առաջ, բայց թէ՛ խօսքով և

թէ՛ գործով ցոյց տուաւ՝ որ ողորմած հոգի հօրս՝ Հրանդին բարեկամներէն մին է. և ես շատ ուրախ եմ որ զենց իրեն պիտի կարենամ ներկայացընել . . . (Աս Հրանդ) բարեկամ, այս ազնիւ պարոններն իմ ամենամտերիմ բարեկամներս են :

Հրանդ. — Ուրախ եմ զիրենք տեսնելուս, պարոն Գարեգին. մարդս այն աւտեն միայն միշտ երջանիկ կը լինի՝ եթէ իրացընէ ազնիւ բարեկամներ ունենայ, որ նեղութեան ժամանակ հեռու չկենան . . . բայց ըսիք որ ձեր մտերմութեան արգելք լինել . . . դուք ինչպէս ողորմած հոգի հօրս՝ այնպէս ալ ինձ նկատմամբ ձեր ազնիւ բարեկամութիւնը շարունակեցէք. տունս ձերն է, երբ ուզէք հրամեցէք :

Գարեգին. — Ո՛հ, չէ, բարեկամ, ձեր ներկայութիւնը զմեզ երբեք չէ կարող խանգարել կամ մեր մտերմութեան արգելք լինել . . . դուք ինչպէս ողորմած հոգի հօրս՝ այնպէս ալ ինձ նկատմամբ ձեր ազնիւ բարեկամութիւնը շարունակեցէք. տունս ձերն է, երբ ուզէք հրամեցէք :

Ներսէս. — Բարեկամ, մենք ուրիշ բանի համար եկած չենք, բայց եթէ ուրախանալու մեր սիրելի Գարեգինի առողջանալուն համար . . . ո՛հ, որչափ արտում էինք այս քանի մ'օրերս . . . ինչուան խաղ խաղայն ալ հաւատա՛ս, պարոն Գարեգին, դաւորեցրեր էինք . . .

Ալուտ. — Էւ հիմա ալ անշուշտ վրէժը կ'առնենք, պարոն Գարեգինի առողջութեան համար ուրախանալով ու քիչ մ'ալ կոնծելով . . . Անշուշտ բարեկամն ալ մեզի ընկերել չի հրաժարիր :

Գարեգին. — Բարեկամ, քաբա խաղալ կ'իմանա՞ք, կրնա՞ք մեզի հետ . . .

Հրանդ. — Պարոն Գարեգին, խաղալ կ'իմանայի առաջ, բայց նախ՝ օգուտ մը չըտեսնելով՝ ֆուսէ զատ, և երկրորդ՝ ամեն տրական գործոց զբաղելով՝ քառնրհինգ տարի է՝ որ բնաւ չեմ խաղացեր, մոռացեր եմ . . . հազիւ միտքս կու գայ . . .

Գարեգին. — Շուտ կը վարժուիք նախ, բարեկամ. պօռաք բան չէ, քանի մը խաղ փորձեցէք . . .

Հրանդ. — Խնդրեմ, պարոն Գարեգին

գին, ներողութիւն ընէք ինձ, ուրիշ անգամ
կը փորձեմ... հիմա ստիպողական գործ
ունիմք... Շօշկով պանդոկը պիտի գնամ՝
որ բարեկամի մը խօսք եմ տուեր և ան-
շուշտ հիմա ինձ կը սպասէ... ուստի խորն-
գրեմ, ներէք... (Ոսք կ'ելլէ):

Գարեգին. — Շատ լաւ, բարեկամ.
ուրեմն վաղը ձեզի կը սպասեմ այստեղ՝
մեր այս ազնիւ բարեկամներու հետ... Յա-
րօ, ընկերէ պարոնին մինչև իւր բնակարա-
նը... իսկ մենք, բարեկամք, սկսինք մեր
խաղը... արդէն սկսելու համար գիտէք մեր
աւանդական թիւն է տասը մանէթ... զը-
նենք... :

Խաղակիցք. — Դենք... (Էր սկը-
սի՞ւ խաղալ):

Տիրան. — Երօ, հոգիդ սիրես, նախ

պօրիւ մը բեր մեզի... Ժաբաւ ենք...
(Երօ կը գնայ գինի բերելու և կը դառնայ
շոյա):

Արտ. — Զարմանք որ Սեպուհը չեկաւ.
Գարեգին, — Է՛նչպարկենք նորա քա-
մակէն որ գայ... Երօ, պառնալու ժամա-
նակդ Սեպուհին իմաց տուր՝ որ իրեն կը
սպասենք... իմացար... :

Երօ. — Շատ լաւ, շատ բարի...
իմացայ:

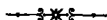
Հրանդ. — (Դրժուկ. — Ի զճիւղ է
յուսալ... իւր եղբայրը բանտի մէջ... իսկ
ինքն հազիւ բանտէն ազատուած, և դար-
ձեալ խաղի՞ նստիլ... մէկ բան միայն կը
մնայ... այն ալ փորձեմ, և յետոյ...): —
(Է՛նչէ, և վարագոյրը կ'իջնայ):

(Շարայարելի)

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՅԻՏԱԼԻԱ

Պ Ե Ն Ե Յ Յ Ե

(Տես յէջ 514)

Ծովու վրայ երեկոյեան եւ գիշերուան տեսարանք — Հրապարակք եւ փողոցք. — Սրճարանք:

Պէտք է հասարակաց պարտէզն ուղղուե-
ցայ. այսպիսի տեսարանէ մը վերջ՝ կարելի
է բնական իրեր միայն տեսնել: Սա հողա-
տափ մ'է քաղաքին ծայրը, Լիդոյի գիմաց:
Կանաչագեղ թփիկներն ցանկեր կը յօրինեն.
դեղին և կարմիր ծաղիկներ կը բազումն ար-
դէն ծաղկոցաց մէջ. օդորի սօսիներ, խորտ-
ուբորտ կաղնիք՝ որոց բողբոջազարդ զլուխ-
ներն կը ցոլանան փայլիլուն ծովուն մէջ:
Արեւելեան կողմն կայ դարաշատ մը՝ ուսկից կը
տեսնուին հորիզոնն և հեռաւոր կողիք: Այն
տեղ նորա ոտից ստորստը կը տեսնուի ծովն,
որ կը թաւալի իւր երկայնաձեւ նուրբ ալիք-
ներով կարմրորակ աւազի մը վրայ. փափուկ
մետաքսեայ և երփնազարդ պոյներ, երակաւոր

վարդեր, վերոնացուց շրջագգեստից նման
տփոյն մանիշակներ, Տիախառնի զառքաշից
նման թանձր, գինեզոյն ծիրանեփայլ ոսկեայ
դեղին երանգներ, սեւարակ կապոյտի մէջ
թաթախուած նսեմազոյն կանաչներ, և ար-
ծաթեայ խայտախարիւ կամ կայծերով զար-
դարուած լրթմազոյն կը ծածանին, կը միա-
նան և կը խառնուին կրակի անթիւ պար-
ներու ձեւով որոնք բարձրէն կու գան կ'ընկ-
նին անոնց վրայ իւրաքանչիւր ծառայման
արեւու ճառագայթից: Գողտր կապուտագեղ
ընդարձակ երկինք մը կը պարզէ իւր գմբէթը,
որոյ ծայրը կը հանգչի Լիդոյի վրայ, և ե-
րեք չորս անշարժ ամուկեր սաստափէ ծայրերու
կը նմանին: